

רק מצוה אחת כעין מצות ק"ש, אלא ע"כ כמש"כ בזה, דאף בכה"ג הר"ז נחשב כזמ"ג מכיון דכל חלק יש לו זמן מסויים וכמש"נ.

אורח החכמה 1234567

אורח החכמה

אורח החכמה 1234567

[להערה מ"ג עמוד קמ"ב]

אורח החכמה

(י) הבאנו מש"כ התוס' במגילה דף ד. ד"ה שאף וז"ל, גבי מצה יש מקשה למה לי היקשא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס, וי"ל דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא, ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטר מוגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות כרפי' פרק אלו עוברין (פסחים דף מג: ד"ה סלקא) עכ"ל.

המבואר מזה דנחלקו הראשונים לגבי הא דאמרינן דיש מצות שהנשים חייבות בהן ואע"פ דהו"מ מ"ע שהזמ"ג, מהך טעמא דאף הן היו באותו הנס, דלפי דעת התוס' בתירוצ' הראשון, הרי כל עיקר הך טעמא אינה מועלת לחייבן אלא במצות דרבנן, וכגון הדלקת הנר בחנוכה וקריאת המגילה בפורים ושתיית ד' כוסות בליל פסח, אבל לגבי מצוה דאורייתא כגון אכילת מצה, הרי בזה לא מועיל הך טעמא לחייבן מן התורה. ואולם הרבינו יוסף חולק בזה וס"ל דשפיר מועיל הך טעמא לחייב את הנשים אף מן התורה, דהרי כתב דאי לאו הך גזי"ש דט"ו ט"ו הרי שפיר היינו מחייבין את הנשים באכילת מצה מן התורה, ולא היינו צריכין לההיקש דכל שישנו וכו', ורק מחמת הגזי"ש הוא דאנו צריכין מעתה להיקש, ועי"ש כל מש"כ בזה.

ואולי יש לומר בביאור מחלוקתם בזה, והיינו דהתוס' סברי דכיון דקיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, א"כ אף דודאי מיסתבר מילתא דמה שחייבה התורה אכילת מצה בליל ט"ו, הרי זה מטעם זכר לגאולה, וכמו דאמרינן נמי בהגדה לקמן, מצה זו שאנו אוכלים על שום מה וכו', וגאלם וכו', ושפיר יש בידינו ליתן ולומר טעמא דקרא, אולם כל שיש בזה נפק"מ להלכה לא דרשינן טעמא דקרא, וכמו שכתבו התוס' בסוטה דף יד, ד"ה כרי יעו"ש, וא"כ אין בידינו להשתמש עם טעם זה כדי לחדש בזה חיוב על הנשים, במקום שראוי שיהיו פטורין מכיון דהוי מ"ע שהזמ"ג, וא"כ שוב לא מועיל הך טעמא לחייב את הנשים מדאורייתא. משא"כ במצות דרבנן הרי שפיר מחייבין להו מהך טעמא, ואף דגם שם הרי ראוי לפוטרו מכיון דהוי זמ"ג, וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וכמש"כ התוס' בפסחים דף קח: ד"ה שאף יעו"ש, היינו משום דכיון דרבנן הרי קבעו ואמרו להדיא דזהו כל עיקר טעם מצוה זו, דהיינו זכר לנס שנעשה בזה, וא"כ הרי מכיון דזהו כל עיקר טעם המצוה שפיר יש לחייב אף את הנשים, משא"כ במצוה דאורייתא אין בידינו לקבוע דזהו כל עיקר טעם המצוה, דהרי לא דרשינן טעמא דקרא, א"כ שוב אין בידינו לחייב את הנשים מדאורייתא מהך טעמא דאף הן היו באותו הנס וכמש"נ.

שוב מצאתי הדבר מבואר כן להדיא כמש"כ, והיינו דבמצוה דאורייתא אין לקבוע ולומר דכל עיקר טעם המצוה היא משום הנס. דעי' במהרי"ל לסדר ההגדה שכתב וז"ל, והא דלא מברכינן שעשה נסים איציאת מצרים, אמר מהר"י סג"ל משום דמצוה הכתובה בתורה היא, ואין מברכינן שעשה נסים אלא אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים, דתיקנו הברכה משום הנס, מצות ופסח דאורייתא גם אם לא הנס. ויש אומרים דסומכין על מה שמזכירין בהגדה הנס, וקשה לרב אהיכא סומכין, אם על שעשה נסים לאבותינו, זה לא הוי ברכה, ואם על ברכת אשר גאלנו אין בו משום לשון נס, ע"כ טעמא כדפירשתי עכ"ל.

הנה מבואר להדיא בדבריו, דלגבי מצות אכילת מצה ופסח, אין לנו לומר דכל עיקר טעם הוא משום הנס, דאפשר דיש בזה טעמא אחרינא גם אם לא היה נס, ולכן אין לקבוע בזה להך ברכה דשעשה נסים, ורק בהני מצות דרבנן דחנוכה ופורים, דאמרו חכמים להדיא דטעם המצות הוא משום הנס, הוא דשייך לברך להך ברכה. וא"כ ה"ה דנימא הכי גם לגבי חובת הנשים בזה, דבהני מצות דאורייתא אין לנו לחייבן מהך טעמא דאף הן היו באותו הנס, אלא רק במצות דרבנן וכמש"נ. והרבינו יוסף הרי"ל דס"ל בזה כהני יש אומרים שהביא שם, דבעצם גם בפסח אומרים ברכה על הנס, ומשום דגם לגבי הני מצות רמזה ופסח שפיר יש לומר דטעמא משום הנס, וכמו שיתבאר. וכן כתב השבלי הלקט בסדר הפסח סי' ריח וז"ל, ואל תתמה על מה שאין אנו מברכינן שעשה נסים בלילי הפסח, שהרי מסדר והולך בסוף ההגדה, למי שעשה לנו ולאבותינו את כל האותות והמופתים והנסים האלו, כן כתב רבינו שלמה זצ"ל עכ"ל, והיינו כדעת היש אומרים הנ"ל.

ובדעת הרבינו יוסף הרי"ל דס"ל בזה, דאף אם אמנם לא דרשינן טעמא דקרא, היינו דוקא היכא דלא נתפרש הטעם בזה להדיא בקרא, אבל במקום דטעם המצוה נתפרש להדיא בקרא, הרי בכה"ג שפיר דרשינן לטעמא דקרא, ואף אם יש בזה נפק"מ להלכה. וממילא הרי לגבי מצות סוכה דכתיב ביה להדיא טעם המצוה, והיינו מה דכתיב בפ' אמור (כ"ג מ"ב) בסוכות תשבו שבעת ימים וגו', למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים וגו', הרי דטעם המצוה מבוארת להדיא בקרא. וכן עי' בטור סי' תרכ"ה ובב"ח שם שכתב וז"ל, איכא למידק בדברי רבינו שאין זה מדרכו בחבורו זה לבאר כוונה לשום מקרא שבתורה, כי לא בא רק לפסוק הוראה או להורות מנהג, ופה האריך לבאר ולדרוש המקרא דבסוכות תשבו. ויראה לי לומר בזה שסובר דכיון דכתיב למען ידעו כו', לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות הסוכה כפי פשטה, ולכן ביאר לפי הפשט דעיקר הכוונה בישיבת בסוכה שיזכור יציאת מצרים עכ"ל יעו"ש. וכן פסק המג"א שם וז"ל, ויכוין בישיבתה שציונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליצ"מ עכ"ל.

הרי מבואר דזהו טעם המצוה כפי מה שמבואר בקרא להדיא, וחייבין לכוין לדבר זה בשעת קיום המצוה. וא"כ הרי בזה שפיר היינו מחייבין לנשים במצוה זו מכיון שאף הן היו באותו הנס, מכיון דטעם וכוונת המצוה הרי מבואר להדיא בקרא, ורק דבכל זאת פטרה התורה את הנשים ממצוה זו, והיינו מהא דכתיב האזרח, להוציא את הנשים, עי' סוכה דף